

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ
ІМЕНІ А.В. НЕЖДАНОВОЇ**

БАТОВСЬКА ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА

УДК 784.1.071.2:78.03'06

**СУЧАСНЕ АКАДЕМІЧНЕ ХОРОВЕ МИСТЕЦТВО
А CARPELLA ЯК СИСТЕМНИЙ
МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКИЙ ФЕНОМЕН**

Спеціальність 17.00.03 – музичне мистецтво

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора мистецтвознавства**

ОДЕСА 2019

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано на кафедрі теорії музики Харківського національного університету мистецтв імені І.П. Котляревського Міністерства культури України (Харків)

Науковий консультант: доктор мистецтвознавства, професор
ГРЕБЕНЮК Наталія Євгеніївна,
Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, професор кафедри сольного співу (м. Харків)

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
КОПИЦЯ Маріанна Давидівна,
Національна музична академія України імені П. І. Чайковського, професор кафедри історії української музики та музичної фольклористики (м. Київ)

доктор мистецтвознавства, професор
КОЗАРЕНКО Олександр Володимирович,
Львівський національний університет імені Івана Франка, професор, завідувач кафедри філософії мистецтв факультету культури і мистецтв (м. Львів)

доктор мистецтвознавства, професор
БЕРМЕС Ірина Лаврентіївна,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, професор, завідувач кафедри методики музичного виховання і диригування (м. Дрогобич)

Захист відбудеться “22” жовтня 2019 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.857.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук в Одеській національній музичній академії імені А.В. Нежданової, за адресою: 65023, м. Одеса, вул. Новосельського, 63, Мала зала. З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової, за адресою: 65023, м. Одеса, вул. Новосельського, 63, Мала зала.

Автореферат розіслано “19” вересня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат мистецтвознавства, доцент

А. Д. Черноіваненко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження означено її причетністю до молодшої галузі сучасного українського музикознавства – хорознавства, яка почала розвиватися тільки з середини ХХ століття, хоча її історія сягає вглиб століть. Актуальність подальшої розробки сучасної хорознавчої науки безсумнівна. Вона зумовлена, по-перше, інтенсивністю розвитку сучасного хорознавства, зверненого до проблематики й теорії виконавської творчості; по-друге, осмисленням творчого підсумку минулого століття, що формує сучасне академічне хорове мистецтво а cappella, зокрема, в напрямку своєрідної автономізації музичного виконавства; по-третє, відкриттям нових перспектив дослідження академічного хорового мистецтва а cappella на рівнях індивідуального композиторського мислення, як виконавської системи та як об'єкту наукового пізнання.

Для сучасного хорознавства вельми актуальними є поглиблення й розкриття дослідних позицій відносно сучасного академічного хорового мистецтва а cappella, яке внаслідок власної багатогранності містить певний комплекс генетичних рис, що спричиняє проблемні напрями музикознавчого дослідження у найрізноманітніших площинах (історичній, жанровій, тематичній, структурно-драматургічній, тощо), потребує пошуку шляхів і методів аналізу сучасної академічної хорової музики а cappella та її подальшої інтерпретації. Будь-який з вищенаведених аргументів може сформулювати окремий напрям наукового пошуку.

Хорознавчу спрямованість зазначеного дисертаційного дослідження зумовлено й принциповими змінами, що відбулися в сучасному академічному хоровому мистецтві а cappella, однак досі не стали предметом спеціальної уваги науковців. Новітній етап розвитку хорознавства характеризується як частина музикознавства, як наука, що вивчає специфічні закономірності хорового мистецтва (Ю.Кузнєцов).

Прагнення до комплексного дослідження сучасного академічного хорового мистецтва а cappella, виявило нестаток в українському музикознавстві робіт, присвячених вивченню даного виду мистецтв як системного музично-виконавського феномену. Незважаючи на солідний корпус наукової літератури відомих музикознавців і хорознавців, які зробили внесок у розробку історії і теорії академічного хорового мистецтва – Л. Андрєєва, Б. Асаф'єв, І. Батюк, О. Бенч-Шокало, І. Бермес, Н. Белік-Золотарьова, Є. Білявський, Г. Григор'єва, І. Гулеско, О. Дадіомова, К. Дмитревська, Г. Дмитревський, О. Єгоров, Г. Єржемський, В. Живов, С. Казачков, Я. Кириленко, П. Ковалик, М. Колесса, В. Краснощоків, А. Лашенко, П. Левандо, А. Мартинюк, А. Мархлевський, Л. Маталаєв, Т. Мдівані, І. Мусін, Г. Нечай, К. Ольхов, Ю. Паїсов, Л. Пархоменко, К. Пігров, Ю. Пучко-Колесник, В. Рожок, Л. Романовська, Г. Савельєва, А. Смагін, Т. Смирнова, В. Соколов, А. Терещенко, В. Чабанний, П. Чесноков, Г. Цмиг, І. Шатовата та ін. – найважливішим завданням для сучасного вітчизняного хорознавства залишається розробка його методології. Недостатньо досліджені поняття академічного хорового мистецтва а cappella; умови й атрибути функціонування академічного хорового мистецтва а cappella; новітні якості та форми виконавської презентації сучасних

хорових творів а cappella. На сьогодні, з огляду на інтенсивність розвитку академічного хорового мистецтва а cappella в нових соціально-економічних умовах, є необхідними розробка інтегрованого хорознавства та систематизація таких його рівнів, як композиторська хорова практика, історія і теорія хорового виконавства, хорова педагогіка, соціологія хорового мистецтва, менеджмент хорової культури.

Представлена дисертація є першою в Україні масштабною роботою, яка присвячена дослідженню сучасного академічного хорового мистецтва а cappella як процесу формування нових елементів музичної культури (варіантів інтерпретації хорових творів, функціонування музичної освіти, що забезпечує концертну практику виконавськими кадрами, наукових праць з даної сфери діяльності), як явища культури, що включає до свого складу сукупність композиторських та виконавських здобутків за певний період часу в рамках окремої культури країни, як системного музично-виконавського феномену.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно з планом науково-дослідної і методичної роботи кафедри теорії музики Харківського національного університету мистецтв імені І.П. Котляревського. Дослідження відповідає комплексній темі № 2 «Методологічні та методичні засади сучасного музикознавства: теоретичні, естетичні та соціологічні, психолого-педагогічні аспекти» перспективного тематичного плану науково-дослідної діяльності ХНУМ (2012–2017 рр., протокол № 4 від 29 листопада 2012 року). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Харківського національного університету мистецтв імені І.П. Котляревського (протокол № 4 від 30.11.2017).

Мета дослідження – осмислення та структурування сучасного академічного хорового мистецтва а cappella як системного музично-виконавського феномену.

Відповідно до поставленої мети у дослідженні вирішуються наступні **завдання:**

1. Виявити стан розробленості проблеми розвитку сучасного академічного хорового мистецтва а cappella, визначити поняттєвий апарат дослідження;
2. Розробити системний підхід відповідно до аналізу сучасного академічного хорового мистецтва а cappella як системного музично-виконавського феномена;
3. Розкрити поняття, статус і критерії академічного хорового мистецтва а cappella;
4. Охарактеризувати сутність та структурні компоненти сучасного академічного хорового мистецтва а cappella;
5. Розширити жанрову типологію та стильові напрямки сучасної академічної хорової музики а cappella;
6. Дослідити шляхи розвитку сучасної академічної хорової музики а cappella України та Білорусії;
7. Представити композиторську практику в сучасному академічному хоровому мистецтві а cappella в аспекті синтезу і співвідношення «старих» і «нових» традицій;
8. Створити та апробувати авторську методику вивчення сучасної академічної хорової музики а cappella на матеріалі загальноновизнаних хорових творів композиторів України та Білорусії;

9. З'ясувати особливості формування та соціоісторичні передумови становлення сучасного академічного хорового виконавства а cappella на Україні та Білорусії;
10. Дослідити новітні якості виконавської презентації сучасного академічного хорового мистецтва а cappella;
11. Репрезентувати новітні форми виконавської презентації сучасної академічної хорової музики а cappella.

Об'єкт дослідження – сучасне академічне хорове мистецтво а cappella.

Предмет дослідження – системні засади та структурні чинники сучасного академічного хорового мистецтва а cappella.

Хронологічні межі дослідження охоплюють композиторську та виконавську практики у сфері академічного хорового мистецтва а cappella 1960-2000-их років ХХ ст. в Україні і Білорусії.

Матеріалом дослідження є перлини сучасної академічної хорової музики а cappella *українських* (І. Шамо: хоровий цикл «Летять журавлі», хорова опера «Ятранські ігри»; В. Губаренко: хоровий цикл «Русские эскизы» на вірші С. Єсеніна; В. Бібік: хоровий цикл «Хорові картини» за поезією О. Вишні та С. Васильченка; Т. Кравцов: хорові цикли «Три романтических хора» на вірші російських поетів, «Хорові акварелі» на слова В. Сосюри, хорова п'єса: «І небо невмите» на слова Т. Шевченка; Л. Дичко: кантата «Чотири пори року», фрагменти хорової опери «Різдвяне дійство»; В. Мужчиль: хорова дума «Косив батько жито», перформанс «Прощай, ХХ століття», фрагмент космогонії «Чорний квадрат»; І. Щербаков: хорова кантата «Ознака вічності» на вірші Л. Костенко; *білоруських* композиторів ХХ-ХХІ ст.: А. Мдівані: фрагменти з хорового циклу «Вясельная застолле»; Л. Шлег: фрагменти з хорової сюїти «Каляндарнія песні»; О. Атрашкевич: «Душа мая» на вірш М. Дудіна, «Зязюлька» на вірш І. Снарської, обробка білоруської народної пісні «Лявоніха»; А. Безенсон: хорові твори «Замкавая гара» і «А хто там ідзе?» на вірші Я. Купали; В. Кузнецов: фрагменти з обряду-дійства «Беларуская вяселле» (в рукописі «Палескае вяселле»), хоровий цикл «Четыре хора на слова русских поэтов»; сукупна *виконавська творчість* провідних академічних хорових колективів України і Білорусії, – Національної заслуженої академічної хорової капели України «Думка» (Київ), Академічного хору імені В'ячеслава Палкіна (Харків) і Державного хору білоруського радіо і телебачення (Мінськ).

Методологічну основу роботи становлять базові принципи теорії пізнання (об'єктивність, науковість, історизм, цілісність, взаємозв'язок і взаємозумовленість явищ і процесів дійсності) та принципи комплексного міждисциплінарного підходу у відповідності до сучасних мистецтвознавчих досліджень, що задіює такі методи, як: історико-музикознавчий, системно-структурний, жанрово-стильовий, семантичний, хорознавчий, компаративний, порівняльний, виконавський.

Теоретичну основу дослідження становлять теорії і концепції щодо мистецтва: *музично-історичні наукові розвідки* – Н. Андрос, О. Бенч-Шокало, Н. Герасимової-Персидської, Г. Григор'євої, І. Гулеско, О. Дадіомової, К. Дмитриєвської, Л. Кияновської, М. Копиці, Л. Корній, Н. Королук, П. Круль, А. Лашенка, Т. Ливанової, Ю. Паісова, Л. Пархоменко, С. Скребкова, О. Смагіна, А. Терещенко, М. Хвисяк, М. Черкашиної-Губаренко, В. Черняк та ін.; *дослідження*

з фольклору і національної музичної мови: М. Грушевського, І. Земцовського, А. Іваницького, О. Козаренка та ін.; *роботи з історії й теорії музичного виконавства*: О. Алексєєва, В. Апатського, В. Белікової, Г. Бескровної, В. Богданова, Л. Гінзбурга, Є. Гуренко, М. Давидова, Н. Жайворонок, В. Живова, С. Казачкова, О. Катрич, Н. Кашкадамової, П. Ковалика, Н. Корихалової, Т. Манько, О. Маркової, В. Медушевського, В. Москаленка, Г. Нечай, Ю. Паісова, В. Посвалюк, В. Рожка, М. Смирнова, Л. Шаповалової та ін.; *праці зі становлення виконавських шкіл*: А. Авдієвського, В. Антонюк, Б. Гнидь, П. Ковалика, П. Круль, А. Лащенко, Г. Савельєвої, І. Шатової та ін.; *дослідження з діяльності окремих виконавців та музично-виконавських колективів*: О. Бенч, А. Мартинюка, І. Нисневич, В. Рожка, Л. Романовської, та ін.; *роботи з виконавських технологій та інтерпретації музичних творів*: М. Давидова, Г. Когана, Є. Назайкинського, О. Олексюк, Ю. Пучко, М. Смирнова, Т. Чередниченко та ін.; *з музичної педагогіки і психології*: В. Антонюк, Л. Баренбойм, Н. Гребенюк, В. Ражникова, В. Рибалки, А. Савостьянова, Л. Сенченко, В. Чабанного та ін.

Специфіка обраної проблематики зумовила необхідність звернення до наукових робіт з *академічного хорового мистецтва*: Н. Андрос (Н. Корольок), Б. Асаф'єв, І. Батюк, О. Бенч-Шокало, І. Бермес, Є. Білявський, Н. Белік-Золотарьова, В. Буличов, Н. Герасимова-Персидська, С. Горбенко, Н. Горюхіна, Г. Григор'єва, І. Гулеско, К. Дмитревська, Г. Дмитревський, О. Єгоров, В. Живов, Я. Кириленко, П. Ковалик, М. Копитман, Л. Корній, Н. Кошкарьова, В. Краснощоків, Г. Кулешова, А. Лащенко, П. Левандо, А. Мархлевський, Т. Мдівані, Ю. Мостова, Ю. Паісов, Л. Пархоменко, К. Пігров, А. Смагін, А. Терещенко та ін.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що *вперше* в українському музикознавстві *предметом спеціального дослідження стає сучасне академічне хорове мистецтво а cappella у його системній цілісності*. Наведені результати дослідження *вперше* в українській науці *систематизують, розширюють і поглиблюють уявлення щодо сучасного академічного хорового мистецтва а cappella як системного музично-виконавського феномену*.

Вперше у вітчизняному музикознавстві:

- визначено сутність та розроблено структуру сучасного академічного хорового мистецтва а cappella;
- сформульовано поняття, статус і критерії академічного хорового мистецтва а cappella;
- розроблено структурний підхід до системи сучасного академічного хорового мистецтва а cappella;
- представлено типологію сучасних хорових жанрів а cappella;
- розкрито провідні стильові тенденції сучасної академічної хорової музики а cappella, які, у свою чергу, дозволили виявити еволюційні зміни в образній сфері, у відборі музично-виразних засобів;
- запропоновано власне визначення дефініцій «академічне хорове мистецтво а cappella» та «хоровий стиль»;

- адаптовано методи системного аналізу до галузі академічного хорового мистецтва а cappella, в даному разі – сучасної академічної хорової музики а cappella, які складаються з наступних позицій: зміст художньо-образної сфери хорового твору; жанровість; особливості музичної інтонації; звуковий матеріал; фактурна організація хорової тканини; композиційна побудова форми твору; нотація;
- апробовано авторську методику вивчення академічної хорової музики а cappella на матеріалі загальноновизнаних хорових творів а cappella українських та білоруських композиторів кінця XX – початку XXI ст.;
- репрезентовано академічні хорові твори а cappella сучасних українських та білоруських композиторів, які не отримали відповідного дослідження у музикознавстві цього часу;
- сформульовано новітні якості сучасного академічного хорового мистецтва а cappella та визначено їх вплив на концертно-виконавську практику (трансформація сучасного виконавського стилю, інноваційні форми виконавської презентації);
- описано новітні форми виконавської презентації сучасної академічної хорової музики а cappella.

Удосконалено сутність понять дослідження: мистецтво, творчість, музичне мистецтво, музична творчість, академічне музичне мистецтво, академічна музична творчість, хорове мистецтво, хорова творчість, академічне хорове мистецтво, академічна хорова творчість.

Набули подальшого розвитку наукові уявлення про зміст академічного хорового мистецтва а cappella в історичному та теоретичному аспектах; жанри та стильові напрями сучасного академічного хорового мистецтва а cappella.

Теоретичне значення дослідження полягає в суттєвому розширенні і поглибленні уявлень про специфіку сучасного академічного хорового мистецтва а cappella, що дозволяє вписати даний вид мистецтва в контекст музичної культури XX – XXI ст. Результати дослідження отримані шляхом синтезу аналітичних підходів, прийнятих у різних сферах гуманітарного знання і спрямованих на виявлення змістових аспектів сучасного академічного хорового мистецтва а cappella. Запропоновані в роботі дискурси є перспективними для подальшого вивчення світового академічного хорового мистецтва.

Практичне значення одержаних результатів роботи полягає в тому, що узагальнені наукові положення можуть бути використані у процесі широко масштабного розгортання науково-дослідних робіт, присвячених проблемам сучасного академічного хорового мистецтва а cappella. Теоретичний доробок і джерельна база роботи можуть бути використані в процесі фахової підготовки виконавців за спеціальністю музичне мистецтво. Зроблені автором теоретичні узагальнення стануть у пригоді авторам підручників і навчальних посібників, методичних розробок і спеціальних лекційних курсів з історії сучасної хорової музики, історії хорового виконавства.

Апробація матеріалів дисертації здійснювалася у формі звітів на засіданнях кафедри теорії музики Харківського національного університету мистецтв імені

І. П. Котляревського та у виступах на міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-теоретичній конференції «Стильова панорама українського мистецтва» (Україна, Київ, 18 грудня 2008 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Тарас Шевченко і сучасна національна освіта» (Україна, Тернопіль, 5-6 березня 2014 р.); V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Виконавська інтерпретація та сучасний навчальний процес» (Україна, Луганськ, 13-14 березня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Шевченкіана на оперній сцені» (Україна, Київ, 9-11 квітня 2014 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальные проблемы искусства: история, теория, методика» (Білорусь, Мінськ, 10-11 квітня 2014 р.); VII Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми і перспективи розвитку» (Переяслав-Хмельницький, 29-30 вересня 2014 р.); Науково-практичній конференції «Мистецька освіта в класичному Університеті» (Україна, Львів, 30 вересня – 3 жовтня 2014 р.); Міжнародній науковій конференції «II чтения памяти С.В. Смоленского: хоровое искусство и современность» (Росія, Казань, 8-10 жовтня 2014 р.); V Міжнародній науковій конференції «Традиции и современное состояние культуры и искусств» (Білорусь, Мінськ, 20-21 листопада 2014 р.); Міжнародній науковій конференції «Белорусское музыкальное исполнительское искусство в контексте художественной культуры» (Білорусь, Мінськ, 25-28 листопада 2014 р.); Міжнародній науково-творчій конференції «Музичне мистецтво та культура: Захід – Схід» (Україна, Одеса, 1-3 грудня 2014 р.); Міжнародній науковій конференції «Современная наука. Новый взгляд» / *Współczesna nauka. Nowy wygląd* (Краків, Польща, 30 – 31 січня 2015 р.); VII Міжнародній Інтернет-конференції «Людина – Культура – Мистецтво – Творча особистість» (Україна, Луганськ, 13-15 лютого 2015 р.); Науковій конференції «Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва» (Україна, Харків, 25 лютого 2015 р.); XXIV Міжнародних наукових читаннях пам'яті Л.С. Мухаринської (1906–1987) «Музыкальная культура Беларуси и мира в разнообразии звуковых ландшафтов» (Білорусь, Мінськ, 15-17 квітня 2015 р.); Всеросійській науковій конференції «Экспериментальные формы современного музыкального искусства» (Росія, Ростов-на-Дону 20–22 квітня 2015 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Учитель – учень: ідея спадкоємності та новаторства в музичній культурі України: (до пам'ятних дат Р.М. Глієра, Б.М. Лятошинського, І.Ф. Карабиця)» (Україна, Суми, 23-24 квітня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «История и культура на стыке эпох и цивилизаций: историко-культурное наследие как ресурс и результат развития общества» (Білорусь, Мінськ, 25-26 вересня 2015 р.); Міжнародній науковій конференції «Музыкальная наука и композиторское творчество в современном мире» (Росія, Астрахань, 9 жовтня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Профессиональное музыкальное искусство в контексте мировой культуры» (Росія, Самара, 16-20 листопада 2015 р.); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Традиции и современное состояние культуры и искусств» (Білорусь, Мінськ, 19-20 листопада 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Музычная адукацыя XXI стагоддзя: рубяжы і

перспективы» (Білорусь, Мінськ, 25-27 листопада 2015 р.); Міжнародній науковій конференції «Этномузыкознание в XXI веке» (Росія, Новосибірськ, 30 листопада-2 грудня 2015 р.); Міжнародній науково-творчій конференції «Музичне мистецтво та культура: Захід – Схід» (Україна, Одеса, 4-5 грудня 2015 р.); I Міжнародній заочній науково-теоретичній конференції «Культурно-мистецькі обрії – 2016» (Україна, Київ, 4 лютого 2016 р.); Науковій конференції «Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва» (Україна, Харків, 11 лютого 2016 р.); IX Всеросійській науково-практичній конференції «Актуальные проблемы музыкально-исполнительского искусства: История и современность» (Росія, Казань, 06 квітня 2016 р.); IX Міжнародній науково-творчій конференції «Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології» (Україна, Київ, 21 квітня 2016 р.); Науково-практичній конференції «Музыкальная культура и образование: инновационные пути развития» (Росія, Ярославль, 21-22 квітня 2016 р.); Міжнародній науково-творчій конференції «Трансформація музичної освіти і культури: традиція і сучасність» (Україна, Одеса, 25-26 квітня 2016 р.); Міжнародній науковій конференції «Проблемы синтеза искусств в современной музыкальной культуре» (Росія, Ростов-на-Дону, 26-29 квітня 2016 р.); Міжнародному науковому конгресі Білоруської культури (Білорусь, Мінськ, 5-6 травня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальные вопросы развития музыкальных способностей» (Білорусь, Мінськ, 30 листопада – 2 грудня 2016 р.); I та II Всеукраїнських науково-практичній конференцій «Диригентсько-хорова освіта: синтез теорії і практики» (Україна, Харків, 29 вересня 2017 р.; 25 жовтня 2018 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано у 38 друкованих працях (одноосібних), з них: 1 монографія (обсяг 18 д.а.), 17 статей у наукових фахових виданнях України, затверджених МОН України за напрямом «мистецтвознавство» обсягом 8 д.а.; 7 статей в іноземних наукових періодичних фахових виданнях обсягом 3 д.а., 14 праць апробаційного характеру (статті і тези у матеріалах наукових конференцій) обсягом 2 д.а. Загальний обсяг публікацій становить 31 д.а.; особисто автору належать 31 д.а.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства «Драматургія хорових сцен в операх В. Губаренка (на прикладі “Загибелі ескадри”, “Пам’ятай мене”, “Вій”, “Згадайте, братія моя”) за спеціальністю 17.00.03 «музичне мистецтво» захищено 20 квітня 2005 року в Одеській державній музичній академії імені А.В. Нежданової; її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувались. Сформульовані в пропонованому дослідженні положення виносяться на захист уперше.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів (11 підрозділів), висновків до розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (768 найменувань), Додатків: нотних додатків (49 прикладів), 1 таблиці, 6 схем. Повний обсяг дисертації – 516 сторінок, основний зміст викладено на 390 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, вказано зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; представлено їх апробацію; подано відомості про публікації; наведено дані про структуру та обсяг дисертації.

У **Першому розділі «Сучасне академічне хорове мистецтво а cappella: основні поняття і межі дослідження»** виявлено ступінь наукової розробленості проблеми, визначено поняттєвий апарат дослідження, сформульовано поняття, статус і критерії академічного хорового мистецтва а cappella.

У *підрозділі 1.1. «Сучасне академічне хорове мистецтво а cappella як об'єкт наукового дослідження: систематологічний аспект»* у процесі аналізу академічного хорового мистецтва а cappella як об'єкту наукового дослідження ми прийшли до висновку, що на сьогодні в країнах пострадянського простору (зокрема Україні, Білорусі й Росії), проблеми його розвитку й функціонування досліджені доволі ґрунтовно. В якості фундаментальної основи системного аналізу були використані хорознавчі праці, які були створені за часів СРСР, а також дослідження українських, російських і білоруських науковців після 1991 року.

Систематологічна оцінка наукових і методичних праць з проблем академічного хорового мистецтва ХХ – початку ХХІ століть виокремила чотири основні підходи, критерієм визначення яких була наявність принципів змін в трактуванні хорознавства, яке еволюціонувало від розуміння виключно як лекційного курсу до самостійної наукової сфери музикознавства:

1) композиторська практика (хорова музика): Н. Андрос (Н. Королюк), І. Батюк, Н. Белік-Золотарьова, І. Бермес, Н. Герасимова-Персидська, С. Горбенко, Н. Горюхіна, Г. Григор'єва, І. Гулеско, К. Дмитревська, Л. Корній, Г. Кулешова, Т. Мдівані, Ю. Паісов, Л. Пархоменко, С. Скребков, А. Смагін, А. Терещенко, І. Усова, Б. Фільц, М. Хвисяк та ін.;

2) хорознавство (технологічні проблеми роботи з хором): І. Батюк, Є. Білявський, Т. Богданова, В. Буличов, К. Виноградов, Г. Дмитревський, О. Єгоров, В. Краснощоків, Т. Кудрявцева, Ю. Кузнєцов, А. Мархлевський, К. Пігров, М. Романовський, Т. Смирнова, В. Соколов, Г. Стулова, А. Ушкарьов, Л. Шаміна та ін.;

3) хорове диригування: О. Анісімов, В. Васильєв, Г. Єржемський, Л. Зинов'єва, С. Казачков, О. Когадєєв, М. Колесса, Г. Макаренко, М. Малько, Л. Маталаєв, І. Мусін, Ш. Мюнш, К. Ольхов, Л. Сенченко та ін.;

4) історія й теорія хорового виконавства: А. Авдієвський, Б. Асаф'єв, О. Бенч-Шокало, І. Бермес, І. Гулеско, П. Ковалик, А. Лащенко, Д. Локшин, Т. Манько, А. Мартинюк, Г. Нечай, І. Нисневич, І. Палкін, К. Птиця, Л. Романовська, Г. Савельєва, І. Шатова та ін.

Цінним науковим напрямком даної групи є праці, у яких вивчається новий напрям сучасного музичного мистецтва – хоровий театр. Це розробки Я. Кириленко, Н. Кошкарьової, Ю. Мостової та інших.

Підсумковий огляд наукових джерел засвідчує, що затвердження хорознавства як науки свідчить про зрілість сучасної наукової думки. Системний характер, дає можливість її визначити як наукову галузь, що характеризується як наука про буття і становлення хору відповідно до форм художнього втілення в композиторській, виконавській та науковій практиках. Але, незважаючи на значну кількість наукових розвідок і досить широкий діапазон дослідницьких площин, увага науковців зосереджується на окремих аспектах його побутування, що підтверджує актуальність подальшої систематизації сучасного академічного хорового мистецтва а *sappella*.

У зв'язку з цим, у *підрозділі 1.2.* розкриті питання, які стосуються поняття й статусу сучасного академічного хорового мистецтва а *sappella*. У процесі дослідження даного проблемного поля ми дійшли висновку, що статус сучасного академічного хорового мистецтва а *sappella* полягає у високій професійній підготовці співаків хору, мобільності й спрямованості на постійне оновлення та збагачення репертуару хорових колективів, духовності й культурі виконання.

Сучасне академічне хорове мистецтво а *sappella* базується на дотриманні насамперед *стабільних установок*: єдиний підхід до звукоутворення (в першу чергу – вирівнювання регістрів); кількісний (постійний кількісний склад) і якісний баланс голосів у партії (однорідність тембрів всередині кожної хорової партії); суворе розділення хору на партії; точне виконання партитури твору; спів з диригентом.

У *підрозділі 1.3.* «Критерії музикознавчого аналізу сучасного академічного хорового мистецтва а *sappella*» на основі системного аналізу спеціалізованої наукової літератури (Г. Дмитревський, О. Єгоров, В. Краснощоків, А. Мархлевський, К. Пігров, М. Романовський, В. Соколов та ін.) визначені критерії сучасного академічного хорового мистецтва а *sappella*, які характеризується за *чотирма ознаками*: 1) природно-фізіологічною («жива» вокальна природа і нетемперованість (зонність) ладу); 2) професійною (групова підготовленість у галузі професійної, зокрема хорової, діяльності); 3) соціальною (ціннісно-орієнтаційна та мотиваційна єдність, організаційна інтеграція); 4) психологічною (психологічна єдність особистісно-орієнтованого та колективно-орієнтованого підходів; інтелектуальна й емоційно-вольова комунікативність та психофізична сумісність). Органічна єдність названих чинників допомагає сумістити індивідуальне (особистісне) й колективне, творчу неповторність і суспільну спрямованість особистості – як керівника, так і кожного учасника хорового колективу.

Отже, саме систематологічний підхід дає можливість розкриття структури і функцій з упорядкування, збереження і цілеспрямованого розвитку сучасного академічного хорового мистецтва а *sappella* як системного музично-виконавського феномену.

У Другому розділі «Сучасне академічне хорове мистецтво а *sappella*: структурне моделювання» розглянуто побудову сучасного академічного хорового мистецтва а *sappella*; систематизовано жанрову побудову та стильові напрямки сучасної академічної хорової музики а *sappella*.

У *підрозділі 2.1.* «Структура сучасного академічного хорового мистецтва а *sappella*» за допомогою прийому структурного моделювання, який відображає

баланс і взаємодію компонентів сучасного академічного хорового мистецтва а *sappella*, розроблено його структуру, яка містить наступні складові:

- 1) характер буття (часове й просторово-часове існування),
- 2) прийом створення (виразове мистецтво),
- 3) приклад контакту (спілкування зі слухачем завдяки поєднанню з іншими видами мистецтва – зі співом, словом, драматичною дією, танцем і жестом),
- 4) спосіб донесення (виконавський, який вимагає посередника, що стоїть між хоровим твором і слухачем. У хоровому мистецтві а *sappella* – це диригент).

Таким чином, нами доведено, що структура сучасного академічного хорового мистецтва а *sappella* є комплексом взаємодіючих компонентів (*стабільного і мобільного*), що базується на чотирьох елементах, які ми представляємо у схемі структури сучасного академічного хорового мистецтва а *sappella* (Рис. 1.1.)

Рисунок 1.1. – Схема структури сучасного академічного хорового мистецтва а *sappella* (розроблено автором)

У підрозділі 2.2. «Жанрова побудова системи сучасної академічної хорової музики а *sappella*», посилаючись на положення, які фігурують у працях з теорії музичного жанру (М. Арановський, Л. Казанцева, Є. Назайкінський, Т. Смирнова, О. Соколов, А. Сохор, В. Холопова, А. Хохлова, В. Цуккерман, С. Шип) була розроблена система жанрової типології академічної хорової музики а *sappella* теперішнього часу. При її побудові були враховані генетичні особливості академічного хорового мистецтва а *sappella* та загальномузичні характеристики усталених і закріплених в якості жанрових атрибутів: тембральних, артикуляційних і динамічних особливостей звукового матеріалу; специфіки музично-інтонаційного розгортання (ритмічної пульсації, мелодійного рельєфу, синтаксису й лексики);

принципів фактурної організації; структурно-композиційних закономірностей; ідейно-тематичного й художньо-образного «спектра». Їх кореляція з загальномузичними характеристиками процесів жанрового становлення й розвитку свідчить про можливість використання дихотомії «зовнішня структура – внутрішня структура жанру» в контексті проблеми типології сучасного академічного хорового мистецтва а *capella*.

В процесі аналізу класифікацій академічної хорової музики а *capella* (П. Левандо, Л. Пархоменко, Г. Григор'євої), що існують на сьогодні, було виявлено основні вектори жанрової динаміки та загальні принципи її типологізації. Кількісно-якісна міра останньої віддзеркалюється на системному рівні існування трьох провідних принципів класифікації за ознакою функціонування хорового жанру: *концертна, концертно-театралізована, духовно-концертна*.

Не менш пріоритетним аспектом сучасного музикознавчого вивчення є підхід до побудови жанрової типології сучасної академічної хорової музики а *capella*, який зосереджений на аналізі принципів синтезу (всередині самого хорового жанру, між музичними жанрами й поліжанровий). Показовою рисою сучасного академічного хорового мистецтва а *capella* є пріоритетна роль жанрових взаємодій і модифікацій. Саме жанри є «дзеркалом» композиторського мислення, схильного до різноманітних сполучень «полярних ідей», естетичних модусів, до нетрадиційного втілення стильових «констант» і арсеналу музично-виразових засобів.

У підрозділі 2.3. «Систематизація сучасної академічної хорової музики а *capella* за стильовими напрямками» на підставі вивчених джерел з проблематики стилю (Є. Бондар, Н. Горюхіної, Г. Григор'євої, І. Гулеско, Н. Гуляницької, О. Козаренка, В. Ковалика, І. Котляревського, Л. Мазеля, Т. Мдівані, В. Медушевського, М. Михайлова, В. Москаленка, Є. Назайкінського, Ю. Пучко, С. Скребкова, А. Сохора, С. Тишка, О. Торби, Ю. Тюліна, В. Холопової, Г. Цмиг, С. Шипа) з'ясовано, що дефініція стиль знаходиться в центрі уваги в дослідженнях науковців і вивчається в різних аспектах. Музикознавчі тенденції щодо вивчення стилю побудовані на основі системних зв'язків із каноном, тематизмом, формою, полістилістикою, діалогом, фактурою, програмністю, стилізацією тощо.

Підсумовуючи опрацьований комплекс мистецтвознавчої наукової літератури, виділено три моменти, важливих для теорії стилю: 1) вказівка на єдиний генезис (наприклад, спадщина композитора та авторська індивідуальність, історична епоха, національна специфіка, напрямок і школа тощо); 2) вимога його музичної, тобто безпосередньо вловлюваної на слух, вираженості («стильовий зміст», «узагальнення через стиль»); 3) зазначення та залучення в цей процес усієї сукупності властивостей музики, що утворює органічно цілісну систему (наприклад, поетичні тексти, образна сфера, що лежать в основі «програми» твору, стилістика мови тощо).

Запропоновано власне визначення дефініції «хоровий стиль», який визначається як цілісна динамічна система, що здатна до адаптації різних стильових пластів хорової музики минулого й сьогодні у новому культурному контексті.

Підводячи підсумок щодо стильової ситуації у сфері сучасної академічної хорової музики а *capella*, підкреслено, що парадигмою роботи сучасного композитора є творча багатоваріантність в галузі стилю, жанрів і методів

композиції. Естетико-стильові напрями сучасної української та білоруської академічної хорової музики а *sappella* вирізняються багатовекторністю від неофольклорного до авангардного. Незважаючи на досить повну характеристику стильових напрямів сучасної академічної хорової музики а *sappella*, у типологіях (Є. Бондар, Г. Григор'євої, І. Гулеско, В. Ковалика, Т. Мдівані, Ю. Пучко, О. Торби, Г. Цмиг, не враховано такий важливий пласт, як постмодернізм, який вміщує в себе безліч смислів, серед яких визначальним є відновлення пам'яті, відродження давно минулого. З вищесказаного випливає, що сучасна академічна хорова музика а *sappella*, за великого жанрово-стильового розмаїття характеризується, по-перше, індивідуальним композиторським відбиттям музичних універсалій різних художніх епох; по-друге, толерантністю стильових напрямків.

Яскравим підтвердженням вищесказаного є хорові твори а *sappella* українських композиторів: І. Алексійчук, Ю. Алжнева, В. Бібіка, В. Брондзі (Мартинюк), Ю. Гомельської, В. Губаренка, Л. Дичко, В. Зубицького, В. Камінського, Т. Кравцова, В. Мужчиля, В. Рунчака, Є. Станковича, В. Степурка, І. Шамо та ін.; білоруських композиторів: О. Атрашкевич, А. Безенсон, С. Бугасова, Г. Вагнера, А. Гулай, Д. Долгальова, Г. Єрмонченкова, В. Карізни, В. Копитька, А. Короткіна, С. Кортеса, В. Кузнецова, А. Мдівані, Л. Симаковича, О. Ходоська, Л. Шлег та ін.

Третій розділ «Синтез традицій та інновацій у сучасній академічній хоровій музиці а *sappella* України та Білорусії» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «*Шляхи розвитку сучасної академічної хорової музики а sappella: діалог епох – діалог культур*» доведено, що сучасна хорова музика а *sappella* представляє собою багатоярусну структуру, у якій органічно поєднуються й співвідносяться «стара» і «нова» музичні традиції. Названі риси втілюють ідею стилістичного синтезу в композиторській творчості, що пов'язаний з таким феноменом культури, як *діалог*. Діалог культур – явище багатозначне, яке поєднує в собі усвідомлення культурної альтернативи, виявлення її відмінності від власної культури.

Виявлено, що музична наука виділяє дві категорії, які характеризують специфіку музичного діалогу: технічну та чуттєво-інтуїтивну. Адаптуючи поняття системного аналізу до галузі академічного хорового мистецтва а *sappella*, в даному разі – сучасної академічної хорової музики а *sappella*, маємо наступні характеристики: зміст художньо-образної сфери хорового твору; жанровість; особливості музичної інтонації; звуковий матеріал; фактурна організація хорової тканини; композиційна побудова форми твору; нотація.

В процесі аналізу сучасних хорових творів а *sappella* різних за стильовими напрями (неофольклоризм, неокласицизм авангардизм та ін.) було виявлено, що «художня індивідуальність» композитора проявляється ставленням до канону. Вектор, котрий обирає композитор, сформований на принципах синтезу, який є одним з основних методів жанротворення в хоровій музиці а *sappella* другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Названа традиція органічно втілилася в хоровій творчості В. Бібіка, Л. Дичко, В. Кузнецова, А. Мдівані, В. Мужчиля, Л. Шлег, І. Щербакова та ін. У цілому, концепція проаналізованих хорових творів а *sappella*

грунтована на індивідуальному відборі й прочитанні поетичних рядків та їх відбитті крізь призму художнього мислення композитора. Сучасна техніка письма об'єднує інтонації національного фольклору й сонористичні ефекти.

Характерним атрибутом сучасної академічної хорової музики а *carrella* є діалог, який направлений на реабілітацію смислів, осмислення та поєднання різноманітних стилів. І якщо в давніші часи діалог культур, як правило, мав лінійну спрямованість, то в постмодерністській ситуації виникає можливість багатогранного діалогу.

У підрозділі 3.2. «Композиторська практика в сучасному академічному хоровому мистецтві а *carrella*: жанрово-стильовий аспект» на основі представленого алгоритму проведено аналіз сучасних академічних хорових творів а *carrella* українських (В. Губаренко, Т. Кравцов, В. Мужчиль, І. Шамо, і білоруських композиторів (О. Атрашкевич, А. Безенсон), які є показовими з боку оновлення побудови композиторського тексту та виконавських прийомів.

Аналіз образно-стильових орієнтирів сучасної української й білоруської академічної хорової музики а *carrella* дає підстави зробити висновок, що композитори прагнуть до контрастного поєднання модусів різноманітних естетичних систем, до нетрадиційного використання широкої палітри звуків і гармонійних фарб, у їхній творчості простежується феноменальна риса – нова художня цілісність.

Розбір хорової музики а *carrella* останньої чверті ХХ ст. довів, що вона відзначається тенденцією до жанрових трансформацій в силу перетворення, насичення й розширення жанрових меж, пов'язаних з художнім синтезом. Даний етап розвитку української і білоруської хорової культури відзначений засвоєнням нових виразних ресурсів жанру хорів а *carrella*, зокрема, - засобів музичної мови. Характерним стало злиття інструментального, вокального й театрального початків, а також привнесенням до академічної хорової музики а *carrella* рис суміжних видів мистецтв. Посилення ролі вказаних факторів сприяло якісному оновленню хорового жанру а *carrella*.

Проаналізовані твори українських і білоруських композиторів виявилися показовими зразками як жанрових перетворень фольклорного матеріалу на ґрунті сучасної композиторської творчості, так і показником виходу академічної хорової музики а *carrella* за межі традиційних звучань. Саме це й розглядається як момент народження нових вимірів жанрового поля, де феномен синтезу є основою жанрового збагачення у сучасному академічному хоровому мистецтві а *carrella*.

У Четвертому розділі «Новітні системні якості сучасного академічного хорового мистецтва а *carrella*: виконавський аспект» на основі опрацювання солідного корпусу музикознавчої літератури, у якій розкриті питання історії й розвитку хорового мистецтва України і Білорусії були представлені деякі аспекти його формування й функціонування від минувшини до сучасності в контексті європейського хорового мистецтва.

У підрозділі 4.1. «Формування хорового виконавства України та Білорусі в контексті європейського хорового мистецтва а *carrella*» у процесі короткого історичного огляду ми дійшли висновку, що академічне хорове мистецтво а *carrella*,

пройшовши багатівіковий період формування в надрах професійного музичного мистецтва, увібрало в себе кращі досягнення світової культури. Величезний репертуар, що включає хорові твори різних жанрів і стилів, а також особливості вокальної манери, що склалися і утвердилися в практиці виконання академічної хорової музики, вимагали обов'язкової професійної підготовки співаків хору. Тому, без сумніву, широке поширення академічного напрямку хорового виконавства як в професійному, так і в аматорському середовищі свідчить про високий рівень розвитку культури суспільства.

У підрозділі 4.2. «Соціоісторичні передумови становлення сучасного академічного хорового виконавства а *sappella* на Україні та Білорусії» на прикладі творчої діяльності трьох провідних професійних хорових колективів України і Білорусії ми простежили взаємозв'язок між еволюцією змісту репертуарної політики хорових колективів і змінами консолідуючих суспільство ідей. У визначенні соціально-психологічного «клімату» суспільства хорове мистецтво виконує функцію «барометра». Якщо у радянський період його орієнтація була спрямована на номенклатурні теми (особливо у великих жанрах), то починаючи з 90-х рр. відбулася переорієнтація відповідно до глобальних соціальних зрушень та змін у соціально-політичному устрої. Це відобразилося на тематиці хорової музики в напрямку переосмислення історичного минулого, утвердженні національного менталітету. На сучасному етапі, в умовах перегляду громадських, морально-етичних ідеалів, звернення до історії, філософії, психології має значення утвердження непорушних, «вічних» морально-етичних цінностей. Отже, можна зробити висновок, що академічне хорове мистецтво а *sappella* як вагома складова культури виконує функції програмування культурних цінностей в сучасному просторі.

В рамках підрозділу 4.3. «Новітні форми виконавської презентації сучасної академічної хорової музики а *sappella*» було розглянуто «наріжний камінь» (К. Пігров) в хоровому співі а *sappella* і виявлено специфіку роботи при розучуванні сучасних хорових творів а *sappella*. Доведено, що проблеми строю в хоровому співі а *sappella* пов'язані з ускладненням гармонійної сфери сучасної музики, зокрема, застосуванням акордів нетерцової структури і поліакордів. Серед підходів до вибудовування строю в хорі а *sappella* в процесі роботи над творами із сучасною музичною мовою визначено наступні: з позиції інтервальної структури акорду; з позиції тембро-фонізму.

При вивченні гармонійних співзвуч сучасної музики а *sappella* запропоновано наступний метод: спочатку вибудування консонуючих інтервалів, а потім, по мірі їх загострення, дисонуючих. Якщо акорди мають в основі або складаються тільки з дисонуючих інтервалів, то зводити їх слід з нижнього голосу, як би «нашаровуючи» на нього «гострі» інтервали.

Робота над строем у сучасних хорових творах а *sappella* з ладом на тембро-фонічній основі застосовується на більш пізній стадії розучування матеріалу, коли співаки хору можуть чути не тільки свою мелодійну лінію, а й акорд в цілому, його барвистість, і тому для них не становитиме складності впевнено інтонувати свою ноту, а в разі необхідності провести її енгармонічну заміну. Хоровий строй

нерозривно пов'язаний з такими елементами хорової техніки, як ансамбль, дикція, вираження гнучкого нюансування. Інтонування залежить від теситурних умов, метроритмічної організації музики. Тому між усіма цими критеріями необхідно відчувати і знаходити зв'язок, який забезпечить високохудожнє розкриття образу, закладеного в виконуваному хоровому творі а cappella.

Доведено, що під впливом емансипації музичної і виконавської творчості в колі нових якостей сучасної хорової музики а cappella відбуваються глибокі зміни в природі академічної манери, засобах і в самих співочих канонах. Великий вплив на хорове виконавство надали три аспекти, які принципово змінили підхід до його традиційного розуміння. До них відносяться: оновлення новими виразними прийомами співочої артикуляції, інструменталізація хорових партій, театралізація.

Саме вони і розкривають *новітні якості сучасного академічного хорового мистецтва а cappella*.

Таким чином, сучасне академічне хорове мистецтво а cappella демонструє широку різноманітність в сфері застосування нетрадиційних прийомів темброфонічного звучання і його багатого потенціалу виразових можливостей.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що полягає в розробці нових положень щодо сутності й структури академічного хорового мистецтва а cappella періоду другої половини ХХ – початку ХХІ ст. у музично-виконавському аспекті.

Поставлена мета передбачала виконання відповідних завдань, спрямованих на розширення дослідницьких горизонтів відносно сучасного академічного хорового мистецтва а cappella.

Визначені об'єкт дослідження – сучасне академічне хорове мистецтво а cappella та предмет дослідження – системні засади та структурні чинники сучасного академічного хорового мистецтва а cappella зумовили вивчення академічного хорового мистецтва а cappella як системного музично-виконавського феномену.

Наявність системних відносин між компонентами академічного хорового мистецтва а cappella дає право говорити про останнє як про систему.

1. В процесі системного аналізу наукових досліджень був виявлений стан розробленості проблеми розвитку сучасного академічного хорового мистецтва а cappella та визначений поняттєвий апарат дослідження.

Основними напрямками шляхів вивчення сучасного академічного хорового мистецтва а cappella є, по-перше, створення нових елементів музичної культури (варіантів інтерпретації хорових творів, функціонування музичної освіти, що забезпечує концертну практику виконавськими кадрами, наукових праць з даної сфери діяльності); по-друге, розуміння його як мистецького явища, що включає до свого складу сукупність композиторських та виконавських здобутків.

Запропоновано авторське тлумачення ключових понять роботи. На основі дефініцій, які були найбільш відповідні до предмету вивчення (мистецтво, творчість, музичне мистецтво, музична творчість, академічне музичне мистецтво,

академічна музична творчість, хорове мистецтво, хорова творчість, академічне хорове мистецтво, академічна хорова творчість), представлено власне визначення дефініції «академічне хорове мистецтво а *sappella*».

Поняття «академічне хорове мистецтво а *sappella*» охарактеризоване як вищий вид хорового мистецтва, діяльність якого базується на виконуванні професійної хорової музики а *sappella* у співацькій манері, яка прийнята в загальноєвропейській академічній вокально-хоровій традиції, а виконавцем є організований за законами ансамблю і строю колектив співаків. Академічне хорове мистецтво а *sappella* базується на дотриманні стабільних установок: єдиний підхід до звукоутворення (в першу чергу – вирівнювання регістрів); кількісний (постійний кількісний склад) і якісний баланс голосів у партії (однорідність тембрів всередині кожної хорової партії); строге розділення хору на партії; точне виконання партитури твору; спів з диригентом.

2. Використано системний підхід відповідно до аналізу сучасного академічного хорового мистецтва а *sappella* як системного музично-виконавського феномена.

Виявлено, що як система, академічне хорове мистецтво а *sappella* складається з декількох структурних рівнів:

- *академічна хорова творчість* (хорова музика а *sappella*, хорове виконавство а *sappella*),
- *учасники мистецького процесу* (композитори, хорові колективи, диригенти, постановники, режисери, педагоги, вчені),
- *організація мистецького процесу* (музичні структури, музична освіта, музична індустрія),
- *відображення мистецького процесу* (література, радіо-, телепередачі про хорову музику а *sappella*, хорові колективи, диригентів, їх концертну діяльність; конференції, відображення в Інтернеті музичного процесу).

3. Розкрито сутність та структурні компоненти сучасного академічного хорового мистецтва а *sappella*.

Сучасне академічне хорове мистецтво а *sappella* є специфічним видом музичного мистецтва, де виконавцем є організований за законами ансамблю і строю колектив співаків. Доведено, що *атрибути естетико-художньої діяльності академічних хорових колективів* є досконалість виконання, «підкорення» слухача майстерністю й технологічною вивіреністю. *Професійний рівень* хорового колективу оснований на таких *параметрах*: творчість, традиції, самореалізація його членів.

Академічний хоровий колектив характеризується за наступними властивостями: *природно-фізіологічною* («жива» вокальна природа і нетемперованість (зонність) ладу); *професійною* (групова підготовленість у галузі професійної (зокрема хорової) діяльності); *соціальною* (ціннісно-орієнтаційна та мотиваційна єдність, організаційна інтеграція); *психологічною* (психологічна єдність особистісно-орієнтованого та колективно-орієнтованого підходів; інтелектуальна й емоційно-вольова комунікативність та психофізична сумісність).

На основі системного підходу виявлено компоненти сучасного академічного хорового мистецтва а *sappella*, які характеризуються стабільними та мобільними якостями.

До *стабільних компонентів* відносяться: природно-фізіологічний («жива» вокальна природа, зонний стрій); елементи хорової звучності (ансамбль, стрій, дикція); синтетична природа (синтез слова й музики, взаємодія між ними); естетичний (превалювання етичної тематики та звернення до слухацької аудиторії); соціальний (ціннісна, орієнтаційна та мотиваційна єдність); колективний (психологічна єдність особистісно-орієнтованих підходів, інтелектуальна й емоційно-вольова комунікаційність, психофізична сумісність).

Мобільні компоненти перш за все пов'язані з особливостями культурного буття творів та обставин їх практичного вживання з точки зору формування виконавського задуму та його втілення в концертній практиці. До *мобільних компонентів* відносять: виконавський склад учасників творчого процесу (тип і вид хору); репертуар хорового колективу; загально-музичний (звуковий матеріал, характер музичної інтонації, особливості фактурної організації, форма); арсенал засобів виразності, характерний для хорової музики (хорова фактура).

4. Представлено жанрову побудову сучасної хорової музики а *sappella*. З'ясовано, що класифікація музичних жанрів, зокрема хорових, репрезентує основні вектори жанрової динаміки сучасної академічної хорової музики а *sappella* та загальні принципи її типологізації.

Доведено, що жанрова побудова сучасної академічної хорової музики а *sappella* заснована на двох позиціях. З *першої позиції*, яка враховує зовнішню і внутрішню сторони буття жанру, сучасна академічна хорова музика а *sappella* поділяється на *концертну, концертно-театралізовану і духовно-концертну*. До *концертної хорової музики а sappella* ми відносимо: хорові мініатюри; хорові п'єси; хорові пісні; хорові цикли; хорові кантати; хорові концерти. До *концертно-театралізованої хорової музики а sappella* зараховуємо: хорові дійства; хорові концерти (переважно неофольклорні); хорові опери; хорові притчі; хорові фрески. До *духовно-концертної хорової музики а sappella* належать твори, образно-смысловим орієнтиром яких є теми морально-етичного порядку, не обов'язково обмежені біблійно-християнськими сюжетами й образами: хорові мініатюри; хорові концерти; хорові цикли; псалми; літургії; кантати; ораторії; реквієми; симфонії. У наведеній жанровій типології, незважаючи на різні умови практичного використання, сфери виникнення й поширення хорової музики, спостерігається *загальна тенденція* – застосування й повторення в різних сферах хорової творчості одних і тих же жанрів.

Другий підхід до жанрової типології академічної хорової музики а *sappella* передбачає зосередження на принципах взаємодії й спадкоємності.

До хорових жанрів, де застосований принцип взаємодії, відносять твори, побудовані на жанровому синтезуванні: інтермецо («Два інтермецо Ницше» В. Кузнецова); опери («Ятранські ігри» І. Шамо; «Ніч на Івана Купала» Є. Станковича; «Золотослов», «Різдвяне дійство» Л. Дичко); прелюди («Хорові прелюди» Г. Майбороди; «П'ять прелюдій у стилі «шань-шуй» Л. Дичко); симфонії

(«Симфонія-диптих», хорова симфонія-реквієм «Бабин Яр» Є. Станковича, «Узнай себе» О. Щетинського, кантата-симфонія «Чумацький шлях» В. Зубицького); фантазії («Листи з мушлі» – три хорові фантазії І. Алексійчук).

Прикладами поліжанрового синтезу є твори, де наявне об'єднання хорового з іншими видами мистецтв:

1) *просторові (живопис)*: акварель («Хорові акварелі» Т. Кравцова); графіка («Харавая графіка» К. Тесакова); картина («Хорові картини» В. Бібіка); фреска («Французькі фрески», «Іспанські фрески», «Швейцарські фрески», «Українські фрески» Л. Дичко; «Хоровая фреска» В. Кузнецова); ескіз («Русские эскизы» В. Губаренка);

2) *часові (література)*: дума («Косив батько жито», «Вмирала річка» В. Мужчиля); притча («Вмирала річка», «Щедрик» В. Мужчиля); поема («Голод – 33», «Лебеді материнства» Л. Дичко; «Концерт-поема на білоруську народну тему «Ой, рана на Йвана» Г. Вагнера; поема-реквієм «Хатінскія званы» Ю. Семеняки; п'ять хорових поем «Размышления» М. Васючкова); проповідь («Глас вопиющего в пустыне» В. Мужчиля); сонет («Чатыры санеты пра каханне» Е. Носко);

3) *просторово-часові (театр, хореографія)*: дійство («Потойбічні ігри» містерія-дійство І. Алексійчук; «Різдвяне дійство» Л. Дичко; сценічне дійство «Золотий камінь посіємо» Г. Гаврилець; «Черный квадрат» В. Мужчиля); пластика («Хоровая пластика» К. Тесакова); перформанс («Три звукових есе» В. Мужчиля); п'єса («Прощай, XX век» В. Мужчиля).

5 Систематизовано сучасну академічну хорову музику а *sarrella* за стильовими напрямками, серед яких: неокласицизм, неофольклоризм, неоромантизм, авангардизм, постмодернізм.

На підставі вивчених джерел з теорії стилю запропоновано власне визначення дефініції «*хоровий стиль*». Семантика хорового стилю визначається специфікою виконавського складу хорової музики а *sarrella* (живою природою «інструменту»), тембро-фактурою, прийомами хорового викладення, які впливають на атрибутику музично-художніх засобів висловлення (наприклад, музичну композицію, гармонію, мелодику).

Розкрито провідні стильові тенденції сучасної академічної хорової музики а *sarrella*, які, у свою чергу, дозволили виявити еволюційні зміни в образній сфері, у відборі музично-виразних засобів

Стильові напрямки сучасної академічної хорової музики а *sarrella* представлені у музикознавчих трудах українських вчених доволі повно. За нашим переконанням, стильову типологію сучасної академічної хорової музики а *sarrella* необхідно доповнити таким *феноменом* стильових напрямків, як *постмодернізм*, який вміщує в себе безліч смислів, серед яких, мабуть, визначальним є відновлення пам'яті, відродження давно забутого.

Хорові твори а *sarrella* українських і білоруських композиторів (І. Алексійчук, Ю. Алжнева, В. Бібіка, Ю. Гомельської, В. Губаренка, Л. Дичко, В. Зубицького, В. Камінського, Т. Кравцова, В. Мужчиля, В. Рунчака, Є. Станковича, В. Степурка, І. Шамо та ін.; білоруських композиторів О. Атрашкевич, А. Безенсон, С. Бугасова, Г. Вагнера, А. Гулай, Д. Долгальова,

Г. Єрмонченкова, В. Карізни, В. Копитька, А. Короткіна, С. Кортеса, В. Кузнєцова, А. Мдівані, Л. Симаковича, О. Ходоська, Л. Шлег та ін.) відзначені пошуками нових форм відносин і спілкування зі світом, що призвело до прагнення індивідуалізувати стильову манеру.

Сучасні композитори прагнуть до контрастного поєднання модусів різноманітних естетичних систем, до нетрадиційного використання широкої палітри звуків і гармонійних фарб. У їхній хоровій творчості а cappella простежується феноменальна риса – *нова художня цілісність*. Вона зумовлена спрямованістю сучасної культури до об'єднання при збереженні вміщеної в неї множинності.

З вищесказаного випливає, що сучасна академічна хорова музика а cappella, за великого жанрово-стильового розмаїття характеризується по-перше, індивідуальним композиторським відбиттям музичних універсалій різних художніх епох; по-друге, толерантністю стильових напрямків.

6. Досліджено шляхи розвитку сучасної академічної хорової музики а cappella України та Білорусії та представлено композиторську практику в сучасному академічному хоровому мистецтві а cappella в аспекті синтезу і співвідношення «старих» і «нових» традицій. Доведено, що магістральною ознакою сучасного академічного хорового мистецтва а cappella є принцип діалогу, який веде композитор зі своїми попередниками. Діалог епох – діалог культур у сучасній академічній хоровій музиці а cappella простежується у наступних позиціях: традиція й новаторство; традиція теми; традиція образу; традиція жанру; національна традиція; традиція художніх прийомів; стильова традиція. Зазначено, що характерним атрибутом сучасної хорової музики а cappella є багатогранний діалог, який направлений на реабілітацію смислів, осмислення та поєднання різноманітних стилів.

7. Репрезентовано хорові твори а cappella українських, білоруських та російських композиторів другої половини ХХ – початку ХХІ ст. за стильовими напрямками. Аналіз хорової музики а cappella останньої чверті ХХ ст. довів, що вона відзначається тенденцією до жанрових трансформацій в силу перетворення, насичення й розширення жанрових меж, пов'язаних з художнім синтезом. Даний етап розвитку української і білоруської хорової культури відзначений засвоєнням нових виразних ресурсів жанру хорів а cappella, засобів музичної мови. Виявлено, що характерним для сучасної хорової музики а cappella стало злиття інструментального, вокального й театрального початків, а також привнесенням рис суміжних видів мистецтв. Доведено, що посилення ролі вказаних факторів сприяло якісному оновленню хорового жанру а cappella.

Доказано, що хорові твори українських і білоруських авторів стали найбільш показовими для вираження процесу формування і становлення музичного професіоналізму європейського типу на Україні і Білорусії. Саме в цій сфері творчості був актуалізований широкий діапазон академічних жанрів, використані різні пласти фольклору, освоєні різноманітні традиції музичного мистецтва, основи композиторської техніки, склалися індивідуальні композиторські стилі.

8. Презентовано маловідомі та загальноновизнані хорові твори а cappella сучасних композиторів України та Білорусії. Аналіз хорових творів а cappella було

здійснено за авторською методикою, в основі якої закладений принцип *системного аналізу*. Головними позиціями якого є: зміст художньо-образної сфери хорового твору; жанровість; особливості музичної інтонації; звуковий матеріал; фактурна організація хорової тканини; композиційна побудова форми твору; нотація.

При дослідженні хорових творів а cappella І. Шамо на рівні художньо-стильових орієнтирів виявлено, що їх новизна проявляється: у відборі фольклорного матеріалу і глибокому проникненні в інтонаційну природу обрядового; у застосуванні вільнометричності ритмічної організації, близької до алеаторних утворень; у використанні ладів народної музики з частим їх поєднанням; у вживанні вільного типу хорового письма, поліфонії пластів, сонорній вертикалі; підголосковій, імітаційній фактурі; у з'єднанні традиційного для народної музики підголоска зі складними гармоніями; у введенні зображальних прийомів трудових рухів, в імітуванні звуків природних сил та гри на музичних інструментах; у використанні магічних заклинань; різноманітних хорових штрихів (хорова опера «Ятранські ігри»); в опорі на декламаційність; у введенні епізодів-вокалізів; у фактурно-тембрових характеристиках; у застосуванні співзвуч багатотерцієвих акордів та акордів з побічними щаблями (хоровий цикл «Летять журавлі»). Таким чином, наведений огляд свідчить про винятковість та різноманітність художньо-стильових орієнтирів композитора.

Охарактеризовано жанрово-стильові пошуки у хоровій музиці а cappella В. Губаренка. Їх специфіка полягає у прочитанні і трактуванні образного змісту в лірико-суб'єктивному ключі (від експресивного висловлювання до елегантності та піднесеної споглядальності); для створення емоційного тону на перший план виходять темброво-фонічні ознаки хорової тканини, що передбачає пошук відповідних тембрових барв у хорі; трактування мелодії як узагальненого втілення поетичного тексту й пошук у ній психологічних нюансів мовної виразності. Водночас, третій номер циклу «Тальяночка» представляє іншу жанрово-стильову належність, зокрема – частушку. У зв'язку з цим, композитор підкреслює національні ознаки завдяки використанню народних виконавських прийомів (ритмізований спів швидкою говіркою в різному варіюванні).

Під час аналізу таких важливих параметрів хорового стилю Т. Кравцова, як хорова органіка, хорова тембракустика й хорове письмо, з'ясовано, що, по-перше, хорова органіка в композиторській творчості Т. Кравцова представлена досить різноманітно, а її особливості визначені академічними традиціями, які спрямовані на виконавські якості як академічного хорового колективу, так і камерного хору-інструменту (як мішаного, так і однорідного); по-друге, у хоровій тембракустиці, де композитор спирається на традиції східнослов'янського типу хорового звучання а cappella. Звертає на себе увагу використання голосів у різних теситурних умовах, що призводить до неповторних тембракустичних результатів, спрямованих на створення просторових ефектів. Хорове письмо Т. Кравцова вирізняється глибоким знанням діапазону голосів хорових партій та використання особливостей теситурних можливостей, логікою голосоведіння, правилами підтекстовки. Цікавою творчою знахідкою є застосування прийому полідинамізму хорової фактури, завдяки якому створюється ефект багатоплановості звучання хору. Композитор

демонструє різні прийоми історично-фактурних хорових стилів, зокрема: вокальної поліфонії, народних видів багатоголосся. Т.Кравцов розуміє хор як «вокальний інструмент» («вокальний оркестр»), якому властиві специфічні хорові виражальні засоби, пов'язані з відомими обмеженнями вокально-співочого апарату. Отже, серед численних прикмет композиторського стилю Т. Кравцова вкажемо на магістральну: вміння музично мислити *по-хоровому*, що, на наш погляд, пояснює феномен високого художнього рівню його хорових творів а *capella*.

На прикладі хорового твору а *capella* «Косив батько жито» В. Мужчиля було продемонстровано один із численних варіантів композиторської рефлексії жанру думи. Жанрово-стильовий аналіз дозволив виявити, що обрана тематика, відібрана поезія та своєрідна символічність даного твору, різноманітність і багатшаровість образного змісту вимагали від композитора використання як традиційних виконавських засобів (спів, мовленнєві інтонації, речитація, приблизна висотна зона, гліссандування, тонований говір тощо), так і незвичайних, позначених експресивними рисами засобів художньо-музичної виразності (вигуки, крик, шепіт, мовленнєве гліссандо, пуантилістичне нашарування тощо). Проаналізований твір виявився показовим зразком як жанрових перетворень старовинного народного жанру думи на ґрунті сучасної композиторської творчості, так і показником виходу академічної хорової музики а *capella* за межі традиційних звучань. Саме це й розглядається як момент народження нових вимірів жанрового поля, де феномен синтезу є основою жанрового збагачення.

Окремо розглянуті хорові твори О. Атрашкевич переконують своєю оригінальною концепцією. У її творчості – це твори духовного спрямування, написані як «концертна музика не на канонічні тексти, але яка відповідає духу богослужбних співів»(Т. Мдівані); фольклорно-орієнтовані твори, що включають «професійний пісенний фольклор» (Т. Мдівані) і фольклорні концертні хорові обробки народних пісень. З вищесказаного випливає висновок, що композиторська практика О. Атрашкевич вирізняється жанрово-стильовою багатоваріантністю, де найбільш визначним є спрямованість не тільки на жанрове розширення й збагачення, а й на жанрово-стильову індивідуалізацію, що виражається в рефлексії музичних універсалій різних художніх епох.

Проведений аналіз хорових творів а *capella* «Замкавая гара» і «А хто там ідзе?» А. Безенсон дає можливість зробити висновок про те, що вони є показовими в плані жанрово-стильових новацій в сучасній білоруській хоровій музиці а *capella*. Назвемо їх константні риси: виняткове образно-тематичне рішення в національно-історичному контексті; оригінальне трактування як народного, так і професійного жанрів; активний жанровий діалог і збагачення за рахунок установки на народний жанр билини в першому хорі; злиття ознак театрального (оперного) й вокального (речитатив) жанрів у другому хорі (у зв'язку з цим – його приналежність до такого жанрового різновиду, як «вірш з музикою»).

Доведено, що проаналізовані хорові твори а *capella* українських і білоруських композиторів виявилися показовими зразками, у яких опосередковані,

по-перше, – найважливіші європейські принципи детермінації, які проявлять себе в логіці розгортання музичної форми (і: m: t); динамічної процесуальності

(динамічний профіль форми з «точкою золотого перетину», каденціями, кульмінаціями). Відповідно до парадигми західного раціоналізму, в них реалізуються такі корінні принципи, як конкретність і визначеність (замкнутість мотивів, система кадансів, квадратні й репризні структури); розділовий принцип, що виражає себе в системі контрастів (протиставлень і зіставлень: гучно – тихо, швидко – повільно, верхній голос – нижній голос, тощо); розподіл музичної композиції на частини, розділи, періоди, речення, що зумовили сувору типологію музичних форм. Авторитет порядку і суворої організації, який відповідав нормам класицизму, зафіксований в організації музичного цілого – репризності та врівноваженості пропорцій (у двох або тричастинній формах, рондо, а також у чіткій ритміці й метричній пульсації, розмірі, виставленому на самому початку твору); принципі періодичності та симетрії (зокрема, в серійній музиці), опорі на єдність центру (тональність, лад, серія, модус, центральний елемент системи);

по-друге, – традиції жанрових перетворень фольклорного матеріалу на ґрунті сучасної композиторської творчості, що є показником виходу сучасної академічної хорової музики а *capella* за межі традиційних звучань. Саме це й розглядається як момент народження нових вимірів жанрового поля, де феномен синтезу є основою жанрового збагачення у сучасному академічному хоровому мистецтві а *capella*.

9. Визначено динаміку розвитку сучасного академічного хорового виконавства а *capella* на Україні та Білорусії.

В історичному екскурсі щодо формування хорового виконавства України та Білорусії в контексті європейського хорового мистецтва а *capella* відзначено, що першою ланкою на шляху розбудови хорової справи в Україні, Білорусії і країнах Європи стає церква. Важливий етап професіоналізації та вдосконалення вокальної роботи в хорі – поява багатоголосся. Велику роль у підвищенні професійної майстерності хорів відіграло створення в Україні та Білорусії навчальних закладів, де освоювали як основи співочої, так і хормейстерської майстерності. Хоровий рух сприяв створенню великої кількості аматорських колективів, що з'являються у другій половині ХІХ ст. й демонструють досить високий професійний рівень завдяки керуванню ними талановитих хормейстерів-композиторів. Подальший процес професіоналізації хорового виконавства в Україні та Білорусії пов'язаний зі створенням хорових відділень при консерваторіях та професійних хорів при філармоніях. Відродженню хорового професіоналізму сприяла організація камерних хорів, які не тільки пропагували академічне хорове мистецтво а *capella*, а й стали центрами його розвитку в різних регіонах України і Білорусії. Проведення конкурсів та фестивалів хорової музики не тільки демонструє професійний рівень хорів, а й сприяє загальному розповсюдженню хорового виконавства в Україні і Білорусії. Отже, аналіз етапів становлення академічного хорового виконавства довів важливу роль хорового мистецтва в процесі соціалізації людини в різних історичних і культурних контекстах, залученні до культурного досвіду поколінь, досягненні культурних цінностей, формуванні світогляду й менталітету. Починаючи з часів античної Греції, далі – середньовічної Європи й до сучасності, хоровий спів а *capella* був важливим компонентом мистецтва, формував естетичне ставлення до

світу, сприяв закріпленню релігійної духовності, декларував ідеологію, залучав слухача до національної, західно- і східноєвропейської музичної культури.

10. На прикладі діяльності провідних академічних хорових колективів України і Білорусії (Національна заслужена академічна капела України «Думка», Академічний хор імені В'ячеслава Палкіна, Державний хор Білоруського радіо і телебачення) проаналізовано соціоісторичні передумови становлення сучасного академічного хорового виконавства а cappella. Було розкрито, що у визначенні соціально-психологічного «клімату» суспільства академічне хорове мистецтво а cappella, як вагома складова культури, виконує функції «барометра» та програмування культурних цінностей в сучасному просторі. Це відобразилося на тематиці академічної хорової музики а cappella в напрямку переосмислення історичного минулого, утвердження національного менталітету і самосвідомості.

11. Виявлені новітні якості та форми виконавської презентації сучасного академічного хорового мистецтва а cappella.

Доведено, що емансипація музичних жанрів особливим чином вплинула на сучасне академічне хорове мистецтво а cappella і якісно змінила його. В процесі виконавського аналізу хорових творів а cappella В. Бібіка, В. Мужчиля, М. Сидельникова, були виявлені інтонаційні труднощі та намічені магістральні напрямки освоєння музичної мови сучасної академічної хорової музики а cappella. Серед них: елементи мовного інтонування; різні звуконаслідувальні ефекти; всі види мікрохроматики тощо.

Обґрунтовано, що робота над чистотою хорового строю в акапельних творах композиторів ХХ-ХХІ ст., з одного боку, продовжує традиційну лінію (широко розглянуту в працях по хорознавства), а з іншого – має ряд специфічних особливостей, які розкриваються у наступних позиціях:

- при освоєнні і виконанні сучасної академічної хорової музики а cappella потрібна фізіологічна перебудова організму самих виконавців, і в першу чергу слухова;
- враховуючи природно-фізіологічні прикмети хорового співу а cappella, слід домагатися навичок закріплення м'язових відчуттів виконавців і вміння координування вірного слухового «чуття» і технічно вірного відтворення;
- інтонування інтервалів в сучасній академічній хоровій музиці а cappella дає неминучу варіантність як у фрагментах, в яких інтонуються лади, так і в тих, в яких на перше місце висувається інтервальне інтонування, основу якого складає концентрування на елементах певного інтервального комплексу;
- при роботі над строем виконавцям необхідно ґрунтуватися на широкому освоєнні дисонансу і мати своїм природним критерієм почуття центрального тону (або співзвуччя), як своєї точки відліку.

Сформульовано новітні якості академічної хорової музики а cappella другої половини ХХ – початку ХХІ століття та визначено їх вплив на концертно-виконавську практику (трансформація сучасного виконавського стилю, інноваційні форми виконавської презентації).

Нові системні якості сучасного академічного хорового мистецтва а cappella характеризуються за наступними параметрами:

- темброфонічні характеристики – звукове забарвлення, просторовість звучання, співвідношення використання рухливості і статичності, комбінування звучання пластів, несталість звукового образу;
- ступінь новаторства – прийоми співочої артикуляції (штрихова техніка, різні способи вимовляння тексту, музичний синтаксис); хорова фактура (монодія, гомофонія, поліфонія, сонорика, пуантилізм); інструменталізація хорових партій (віртуозні пасажі, широкі скачки мелодії, кластери, метроритмічні складнощі); прийоми театралізації.

Таким чином, сучасна хорова композиторська творчість а *carrella* характеризується пошуком і затвердженням нових підходів до трактування звуку, зокрема, його *темброфонічної сторони*.

Вищеназвані особливості сучасної академічної хорової музики а *carrella* сприяли оновленню і розширенню виконавських можливостей академічного хорового мистецтва а *carrella*, що проявилось, в першу чергу, у тенденції до трансформації академічної манери і співочих канонів. Серед інноваційних прикмет системних якостей академічного хорового мистецтва а *carrella* визначено:

- синтез комплексу традиційних прийомів (наприклад, звуковисотний спів а *carrella*, православна манера, побутова манера виконання) з новаторськими музичними засобами висловлювання (фонематична техніка, при виконанні якої чільну роль грає ритмічна і артикуляційна організація, а також хвилеподібна динаміка);
- включення у виконавсько-постановчий корпус хорового твору особливостей *перформансу* (іншореальність, тактильність, ігровий момент і іронія, провокування ситуації, наявність сценарію, створення «помітної новизни», актуальність (тобто, реагування на зміни в реальній дійсності), включення в інноваційний процес (постійна зміна, плинність, що дозволяє створювати якісно нове в мистецтві), робота з новими технологіями; серійність *перформансу* часто складається з серії послідовних дій, в ході яких відбувається самовизначення персонажа і автора; епатажність як свідство радикальної естетичної позиції художника; наявність персонажного автора, або дискурсу, запозичена, «персонажна» мова (чужа мова має культури, клішування форми і метафори), тощо;
- застосування прийому музичного «кадру», що в свою чергу наближає академічне хорове мистецтво а *carrella* до кіномистецтва;
- введення у хоровий твір театральних прийомів, які наповнені пластичними рухами і жестами; жанрових епізодів, що представлені в різних планах (великому, камерному і загальному).

Вивчення стану розвитку академічного хорового мистецтва а *carrella* на певному етапі історичного розвитку – проблема, яка багато в чому збігається з «відкритою формою». Зібравши, виділивши і проаналізувавши ряд об'єктів, пов'язаних із сучасною академічною хоровою музикою а *carrella* і специфікою її виконання, ми зробили лише «начальні» кроки у величезній і багатющій області сучасної хорової культури.

Доведено, що сучасне академічне хорове мистецтво а *caprella* як *системний музично-виконавський феномен* характеризується:

по-перше, як цілісна динамічна система, яка за допомогою чуттєвого пізнання світу людиною та засобами акапельного багатоголосного співу, здатна до адаптації різних жанрів і стильових пластів минулого й сьогодення у новому культурному контексті;

по-друге, як складний тип системи, що припускає сукупність структурних рівнів (академічна хорова творчість, учасники мистецького процесу, організація мистецького процесу, відображення мистецького процесу) і зв'язків між ними, який утворює цілісність;

по-третє, як форма «буття», що є сферою професійної композиторської та виконавської творчості. Таке поняття, як «професіоналізм» є визначальним по відношенню до сучасного академічного хорового мистецтва а *caprella*. Воно включає в себе освоєння системи жанрів, прийомів хорового письма, принципів формоутворення, концертно-сценічної форми виконання, формування освітніх структур, що склалися в європейській композиторській традиції та реалізують європейську модель підготовки творців і виконавців хорової музики.

Сучасне академічне хорове мистецтво а *caprella* – категорія, яка дозволяє досліджувати його як музично-виконавський феномен в різних аспектах. Сутність та структурні доміанти сучасного академічного хорового мистецтва а *caprella*; зміст художньо-образної сфери хорового твору; жанровість; особливості музичної інтонації; звуковий матеріал; фактурна організація хорової тканини; композиційна побудова форми твору; нотація – ось той творчий апарат, який дозволяє добувати зерна знань в цій галузі, виявляти новітні якості сучасної академічної хорової музики а *caprella* та відповідної до них концертно-виконавської практики.

Отже, систему сучасного академічного хорового мистецтва а *caprella* можливо охарактеризувати як відкриту, що перебуває у стані постійної взаємодії із навколишнім середовищем, коли здійснюється постійне оновлення і обмін новою інформацією.

Запропонована систематизація може бути розширена, розгалужена і диференційована. Однак на даному етапі вона представляється досить інформативною, такою, що сприяє історико-теоретичному пізнанню сучасного академічного хорового мистецтва а *caprella* як системного музично-виконавського феномену.

**Основні наукові результати дисертаційного дослідження
висвітлено в таких працях автора:**

Монографія:

1. Батовська О.М. Сучасне академічне хорове мистецтво а саррелла: монографія. Харків: ТОВ «Планет-принт», 2017. 524 с.

*Статті в наукових фахових виданнях України, затверджених МОН України
як фахові за напрямом «мистецтвознавство»*

2. Батовська О. М. Педагогічна діяльність В. С. Палкіна та традиції вітчизняної педагогіки. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*. Харків. держ. акад. дизайну та мистецтв. Харків, 2005. № 4/5. С. 101-105.
3. Батовська О. М. Художньо-стильові орієнтири опери «Ятранські ігри» І. Шамо. *Музичне мистецтво і культура : наук. вісн. Одес. держ. муз. акад. ім. А. В. Нежданової*. Одеса, 2009. Вип. 10. С. 221-231.
4. Батовська О. М. Невідомі сторінки хорової музики а саррелла Віталія Губаренка. *Часопис Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського*. Київ, 2014. № 2. С. 96-101.
5. Батовська О. М. Специфіка музичного мислення Т. Кравцова (на матеріалі хорової творчості а саррелла). *Проблеми сучасності: мистецтво, культура, педагогіка : зб. наук. пр. Луган. держ. ін-т культури і мистецтв*. Луганськ, 2014. Вип. 30. С. 13-24.
6. Батовська О. М. Сучасна хорова музика а саррелла у світі оновлення жанру і стилю. *Проблеми сучасності: мистецтво, культура, педагогіка : зб. наук. пр. Луган. держ. ін-т культури і мистецтв*. Луганськ, 2014. Вип. 29. С. 201-210.
7. Батовська О. М. Трансформація жанру дума в сучасній композиторській творчості (на прикладі «Косив батько жито» В. Мужчиля). *Проблеми сучасності: мистецтво, культура, педагогіка : зб. наук. пр. Луган. держ. ін-т культури і мистецтв*. Луганськ, 2014. Вип. 27/28. С. 11-21.
8. Батовська О. М. Академічне хорове мистецтво у проблемному полі сучасного мистецтвознавства. *Вісн. Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство*. Харків, 2015. № 8. С. 121-128.
9. Батовська О. М. Жанрово-стильова специфіка хорових творів О. Атрашкевич. *Українське музикознавство : наук.-метод. зб. [упоряд. М. Д. Копиця, Б. М. Шабетнік]*. Київ, 2015. Вип. 41. С. 241-254.
10. Батовська О. М. Риси хорового стилю Ігоря Шамо (на матеріалі циклу «Летять журавлі»). *Вісн. Львів. ун-ту. Серія Мистецтвознавство*. Львів, 2015. Вип. 16, ч. 2. С. 48-56.
11. Батовська О. М. Сучасна хорова мініатюра а саррелла у контексті модерністських стильових напрямів. *Вісн. Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство*. Харків, 2015. № 9/10. С. 143-147.
12. Батовська О. М. Інноваційні форми виконавської презентації сучасної академічної хорової музики а саррелла (на прикладі «Прощай, ХХ век»

- В. Мужчиля). Вісн. Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв. Серія «Мистецтвознавство». Київ, 2016. Вип. 34. С. 20-29.
13. Батовська О. М. Передумови становлення академічного хорового виконавства другої половини ХХ ст. України та Білорусії. *Народознавчі зошити : наук. журн. Ін-т народознавства Нац. акад. наук України*. Львів, 2016. № 1 (127). С. 189-194.
 14. Батовська О. М. Новітні якості академічного хорового мистецтва а cappella другої половини ХХ – початку ХХІ ст. *Мистецтвознавчі записки [редкол. Редя В.Я. та ін.]*. Київ: Міленіум, 2016. № 30. С.10–18.
 15. Батовська О. М. Проблеми строю в сучасній хоровій музиці а cappella. *Міжнародний вісник НАКККиМ [редкол. Герчанівська П. Е. та ін.]*. Київ: Міленіум, 2016. Вип. II (7) С. 142–146.
 16. Батовська О. М. Сучасна хорова музика а cappella: толерантність стильових напрямлень. *Культура і сучасність: альманах [редкол. Веденєєв Д.В. та ін.]*. К.: Міленіум, 2016. № 2. С. 47–52.
 17. Batovska O. Contemporary academic choral art а cappella in the content of musical culture. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*. Харків, 2018. № 5. С. 91–95. Харків. держ. акад. дизайну та мистецтв.
 18. Батовська О. М. Жанрова побудова системи сучасної академічної хорової музики а cappella. *Музичне мистецтво і культура: наук. вісн. Одес. нац. муз. акад. ім. А. В. Нежданової*. Одеса: Астропринт, 2019. Вип. 28. Кн. 2. С. 290–302.

Статті в іноземних наукових періодичних фахових виданнях:

19. Батовская Е. Н. Жанрово-стилевые новации в современной хоровой музыке а cappella (на материале хорового творчества Алины Безенсон). *Весці Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі*. 2015. Вып. 27. С. 42-46.
20. Батовская Е. Н. Критерии академического профессионального хорового творчества как исполнительского искусства. *Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі*. Мінск, 2015. Вып. 18. С. 109-117. Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі.
21. Батовская Е. Н. Экспериментальные тенденции в современном хоровом творчестве. *Южно-Рос. музык. альманах*. Ростов н/Д, 2015. № 2 (19). С. 65-69.
22. Батовская Е. Н. Неофольклоризм в современной композиторской практике (на примере хоровой музыки а cappella). *Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі*. Мінск, 2016. Вып. 20. С. 134-141. Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі.
23. Батовская Е. Н. Современная хоровая музыка а cappella: проблемы жанровой типологии. *Южно-Рос. музык. альманах*. Ростов н/Д, 2016. № 1 (22). С. 68-74.
24. Батовская Е. Н. Современное академическое хоровое искусство Белоруссии: синтез традиций и инноваций. *Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і*

фалькларыстыкі. Мінск, 2016. Вып. 21. С. 58-63. Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі.

25. Батовская Е. Н. Структура академического хорового искусства а саррелла. *Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі*. Мінск, 2018. Вып. 25. С. 74-79. Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі.

Публікацыі апробацыйнага характэру

26. Батовська О. М. Жанрові модифікацыі в сучасній хоровій музиці а саррелла. *Виконавська інтерпретація та сучасний навчальний процес: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф.* (Луганськ, 13-14 берез. 2014 р.) / Луган. держ. акад. культури і мистецтв. Луганськ, 2014. С. 23-27.
27. Батовська О. М. Жанрово-стильові ідіоми хорової музики а саррелла Валентина Бібіка [Електронний ресурс]. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: матеріали VII Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф.* 29-30 верес. 2014 р. : зб. наук. пр. Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г.Сковороди. Переяслав-Хмельницький, 2014. С. 109-115. Режим доступу: <http://gmuphdpri.webnode.com.ua>. Загол. з екрану. Режим доступу: 12.06.2015.
28. Батовська О. М. Опера «Ятранські ігри» И. Шамо: жанрово-стильові особливості. *Актуальные проблемы искусства: история, теория, методика: материалы III Междунар. науч. конф.* (Минск, 10-11 апр. 2014 г.). Белорус. гос. пед. ун-т. Минск, 2014. С. 176-179.
29. Батовська О. М. Сучасна композиторська трактовка жанру дума (на прикладі хорового твору «Косив батько жито» В. Мужчиля) [Електронний ресурс]. *Людина – Культура – Мистецтво – Творча особистість: VI Міжнар. Інтернет-конф.* (Луганськ, 5-6 лют. 2014р.). Режим доступу: <http://www.lgiki.com.ua/o-m-batovska-suchasna-kompozitorska-traktovka-zhanru-duma-na-prikladi-horovogo-tvoru-kosiv-batko>. Загол. з екрану. Дата звернення: 21.08.2014.
30. Батовская Е. Н. Новые качества современной хоровой музыки а саррелла. *Профессиональное музыкальное искусство в контексте мировой музыкальной культуры: материалы Междунар. науч.-практ. конф.* (18 нояб. 2015 г.). [отв. ред. Т. И. Свитова, В. В. Иванов]. Самара, 2015. С. 12-15.
31. Батовская Е. Н. Пути развития современной хоровой музыки а саррелла украинских и белорусских композиторов. *Музыкальная наука и композиторское творчество в современном мире: материалы Междунар. науч. конф.*, Астрахань, 9 окт. 2015 г. [гл. ред. Л. В. Саввина]. Астрахань, 2015. С. 27-32.
32. Батовская Е. Н. Современная хоровая музыка: толерантность стилевых направлений. *Wspolczesna nauka. Nowy wyglad: zbior raportow naukowych wykonane na materialach Miedzynar. nauk.-prakt. konf.* (30.01.2015-31.01.2015 roku, Wroclaw. Czesc 6.). Warszawa, 2015. С. 67-70.

33. Батовская Е. Н. Хоровое исполнительство в свете концепции «Пространство в музыке». *История и культура на стыке эпох и цивилизаций: историко-культурное наследие как ресурс и результат развития общества*: материалы междунар. науч.-практ. конф., посвящ. 250-лет. М. К. Огинского (Минск, 25-26 сент. 2015 г.). Белорус. гос. ун-т [и др.]. Минск, 2015. С. 141-142.
34. Батовская Е. Н. Академический хор харьковской областной филармонии имени В. Палкина: черты исполнительского стиля. *Музыкальная культура и образование: инновационные пути развития*: материалы I Междунар. науч.-практ. конф., Ярославль, 21-22 апр. 2016 г. Ярослав. гос. пед. ун-т им. К. Д. Ушинского. Ярославль, 2016. С. 14-17.
35. Батовська О. М. Інноваційна площина сучасного хорового виконавства. *Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології*: матеріали Дев'ятої Міжнар. наук.-творчої конф., м. Київ, 21 квіт. 2016 р. / Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. Київ, 2016. С. 45-46.
36. Батовская Е. Н. Современная хоровая музыка а саррелла в свете обновления жанра и стиля. *Традиції і сучасні стан культури і мистецтва*: зб. докладаў і тезісаў VI Міжнар. навук.-практ. канф. (Мінск, Беларусь, 19-20 лістап. 2015 г.). Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі. Мінск, 2016. С. 327-329.
37. Батовська О. М. Структура академічного хорового мистецтва а саррелла. *Культурно-мистецькі обрії, 2016 : зб. наук. пр. за матеріалами I Міжнар. заоч. наук.-теорет. конф.* Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. Київ, 2016. Ч. I. С. 12-13.
38. Батовська О. М. Новітні форми виконавської презентації сучасної академічної хорової музики а саррелла. *Диригентсько-хорова освіта: синтез теорії та практики*: матер. II всеукр. наук.-практ. конф., 25 жовтня 2018 р.). [під ред. проф. Белік-Золотарьової Н.А. та доц. Батовської О.М.] Харків, 2018. С. 29-32.

АНОТАЦІЇ

Сучасне академічне хорове мистецтво а саррелла як системний музично-виконавський феномен. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – «музичне мистецтво». Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової, Одеса, 2019.

Дисертацію присвячено проблемам розвитку сучасного академічного хорового мистецтва а саррелла. У дослідженні вирішуються наступні завдання: виявлення стану розробленості проблеми розвитку сучасного академічного хорового мистецтва а саррелла; конкретизування поняттєвого апарату дослідження; розгляд у теоретичній площині сучасного академічного хорового мистецтва а саррелла; розроблення жанрової типології та окреслення стильових напрямків сучасної хорової музики а саррелла; дослідження шляхів розвитку сучасної академічної хорової музики а саррелла України та Білорусії та презентація композиторської практики у сучасному

академічному хоровому мистецтві а саррелла в аспекті синтезу і співвідношення «старих» і «нових» традицій; з'ясування особливостей формування та соціоісторичних передумов становлення сучасного академічного хорового виконавства а саррелла на Україні та Білорусії; дослідження новітніх якостей та форм виконавської презентації сучасного академічного хорового мистецтва а саррелла.

Матеріалом дослідження стали загальноновизнані взірці сучасної хорової музики а саррелла українських (І. Шамо, В. Губаренко, В. Бібік, Т. Кравцов, Л. Дичко, В. Мужчиль, І. Щербаков) і білоруських (А. Мдівані, Л. Шлег, О. Атрашкевич, А. Безенсон, В. Кузнецов) композиторів; сукупна виконавська творчість провідних академічних хорових колективів України і Білорусії, – Національної заслуженої академічної хорової капели України «Думка» (Київ), Академічного хору імені В'ячеслава Палкіна (Харків) і Державного хору білоруського радіо і телебачення (Мінськ).

Охарактеризовано систему сучасного академічного хорового мистецтва а саррелла як відкрити, що перебуває у стані постійної взаємодії із навколишнім середовищем, коли здійснюється постійне оновлення і обмін новою інформацією.

Ключові слова: сучасне академічне хорове мистецтво а саррелла, системний музично-виконавський феномен, структурне моделювання, жанрова типологія, хоровий стиль, композиторська і виконавська практики України і Білорусії.

Батовская Е.Н. Современное академическое хоровое искусство а саррелла как системный музыкально-исполнительских феномен. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора искусствоведения по специальности 17.00.03 – «музыкальное искусство». Одесская национальная музыкальная академия имени А. В. Неждановой, Одесса, 2019.

Диссертация посвящена проблемам развития современного академического хорового искусства а саррелла. В исследовании решаются следующие задачи: выявление состояния разработанности проблемы развития современного академического хорового искусства а саррелла; конкретизация понятийного аппарата исследования; рассмотрение в теоретической плоскости современного академического хорового искусства а саррелла; разработка жанровой типологии и определение стилевых направлений современной хоровой музыки а саррелла; исследование путей развития современной академической хоровой музыки а саррелла Украины и Белоруссии и презентация композиторской практики в современном академическом хоровом искусстве а саррелла в аспекте синтеза и соотношения «старых» и «новых» традиций; выяснение особенностей формирования и соціоісторических предпосылок становления современного академического хорового исполнительства а саррелла на Украине и Белоруссии; исследования новейших качеств и форм исполнительской презентации современного академического хорового искусства а саррелла.

Материалом исследования стали общепризнанные образцы современной хоровой музыки а саррелла украинских (И. Шамо, В. Губаренко, В. Бибики, Т. Кравцов, Л. Дычко, В. Мужчиль, И. Щербаков) и белорусских (А. Мдивани,

Л. Шлег, А. Атрашкевич, А. Безенсон, В. Кузнецов) композиторов; совокупное исполнительское творчество ведущих академических хоровых коллективов Украины и Белоруссии – Национальной заслуженной академической хоровой капеллы Украины «Думка» (Киев), Академического хора имени Вячеслава Палкина (Харьков) и Государственного хора белорусского радио и телевидения (Минск).

Охарактеризована система современного академического хорового искусства а cappella как открытая, которая находится в состоянии постоянного взаимодействия с окружающей средой, когда осуществляется постоянное обновление и обмен новой информацией.

Ключевые слова: современное академическое хоровое искусство а cappella, системный музыкально-исполнительский феномен, структурное моделирование, жанровая типология, хоровой стиль, композиторская и исполнительская практики Украины и Белоруссии.

Batovska O.M. *Contemporary academic choral art a cappella as a systemic musical-performing phenomenon.* - Qualifying scientific work with the manuscripts copyright.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Arts in the specialty – 17.00.03 – Musical Art. Odessa National Music Academy named after A.V. Nezhdanova, Odessa, 2019.

The dissertation is devoted to the problems of development of modern academic choral a cappella art. The research solves the following tasks: to identify the status of the problem of the development of modern academic choral a cappella art; concretization of the conceptual apparatus of the research; consideration in the theoretical plane of modern academic choral a cappella art; development of genre typology and outline of stylistic trends of modern academic choral a cappella music; studying the ways of development of modern academic choral a cappella art of Ukraine and Belarus and presenting composer practices in modern academic choral a cappella art in the aspect of synthesis and the ratio of "old" and "new" traditions; elucidation of the peculiarities of formation and socio-historical preconditions of the formation of modern academic choral a cappella performance in Ukraine and Belarus; research of the latest qualities and forms of the performance presentation of modern academic choral a cappella art.

The research material consists of generally recognised paragons of modern academic choral a cappella music of Ukrainian (I. Shamo, V. Hubarenko, V. Bibik, T. Kravtsov, L. Dychko, V. Muzhchyl) and Belarusian (A. Mdivani L. Shleh O. Atrashkevych A. Bezenson V. Kuznietsov) composers; the total performance of the leading academic choirs of Ukraine and Belarus – the National Honored Academic Choir of Ukraine "Dumka", the Vyacheslav Palkin Academic Choir and the State Choir of the Belarusian Radio and Television.

The analysis of scientific research made it possible to reveal the main directions of the ways of studying modern academic choral a cappella art – firstly, as a process of creating new elements of musical culture (variants of interpretation of choral works, the functioning of musical education, providing concert practice by performing personnel, scientific works in this sphere activities); and secondly, as a phenomenon of culture, which includes in its composition a collection of composing and performing achievements,

created for a certain period of time within the framework of a separate culture of the country.

The following definitions have been clarified and defined when working out the concept and clarifying the status of modern academic choral a cappella art: art, creativity, musical art, musical creativity, academic music, academic musical work, choral art, choral art, academic choral art, academic choral art, academic choral a cappella art.

It has been proved that as a system, the academic choral a cappella art consists of several structural levels: academic choral creativity, participants in the artistic process, the organization of the artistic process, reflection of the artistic process.

The attributes of the aesthetic and artistic activity of academic choral groups were found (perfection of performance, "subordination" of the audience by skill and technological verifiability) and the professional level of the choir collective based on the following parameters: creativity, traditions, self-realization of its members.

Academic choral group was characterized by natural-physiological; professional, social, psychological features.

The components of the academic choral a cappella art, characterized by unchangeable (stable) and variable (mobile) qualities, were developed.

The genre typology of modern academic choral a cappella music was developed, which is based on two positions. From the first position, which takes into account the external and internal aspects of the existence of the genre, modern academic choral a cappella music is divided into concert, concert-theatrical and spiritual concert. The second approach to the genre typology of academic choral a cappella music involves focusing on the principles of interaction and continuity. To the choral genres, where the principle of interaction is applied, include works based on genre synthesis. Examples of poly-genre synthesis are works where there is an association of choir and other arts. It was found that the classification of musical genres, in particular, choral, is characterized not only by the distinction between specific criteria of taxonomy, but also represents the main vectors of the genre dynamics of modern academic choral a cappella music and the general principles of its typology.

It was proposed to clarify the definition of "choral style" itself as a holistic dynamic system capable of adapting the various stylistic layers of the past and present in a new cultural context. The semantics of the choral style is determined by the specifics of the performer composition of choral music a cappella (the living nature of the instrument), the timbre, and the techniques of choral composition that influence musical and performing artifacts.

The leading stylistic tendencies of modern academic choral a cappella music were revealed, which, in turn, allowed to reveal evolutionary changes in the figurative sphere, in the selection of musical-expressive means. It has been proved that the modern choral creative a cappella traces the phenomenal feature of the new artistic integrity, which is due to the orientation of culture to unite while preserving the plurality contained in it. From the foregoing it follows that modern academic choral a cappella music, for a great genre-style diversity, is characterized, firstly, by the individual composer's reflection of musical universals of various artistic epochs; and secondly, tolerance of style directions.

It was emphasized that the main feature of modern academic choral a cappella art is the principle of dialogue that the composer conducts with his predecessors. Dialogue of the epoch, the dialogue of cultures in modern academic choral a cappella music can be traced in the following aspects: tradition and innovation; the tradition of the theme; the tradition of the image; tradition of the genre; national tradition; the tradition of artistic techniques; stylistic tradition.

The choral works of a cappella of Ukrainian and Byelorussian composers of the second half of the XX th to the beginning of the XXI century, which did not receive a corresponding study in musicology, were presented. The analysis of the works was carried out according to the author's technique, which is based on the principle of system analysis, the main positions of which are: the content of the artistic-figurative sphere of the choral work; genre; features of musical intonation; sound material; invoice organization of choral fabric; compositional construction of the form of the work; notation.

In the historical excursion on the formation of choral performance of Ukraine and Belarus in the context of European choral art, a cappella noted that the church became the first link on the way to building a choral practice in Ukraine, Belarus and European countries. An important stage in the professionalization and improvement of vocal work in the choir is the emergence of polyphony. An important role in enhancing the professional skills of choruses was played by the establishment of educational institutions in Ukraine and Belarus, where they mastered both the basis of singing and chorister mastery. The further process of professionalising choral performances in Ukraine and Belarus involves the creation of choral outlets at conservatories and professional choirs at the philharmonic. In the last quarter of the twentieth century. The organization of chamber choirs, which not only promoted the academic choral a cappella art, but also became the centers of its development in various regions of Ukraine and Belarus, contributed to the revival of choral professionalism. Consequently, the analysis of the stages of the formation of academic choral performance proved the important role of choral art in the process of human socialization in various historical and cultural contexts, involving cultural experiences of generations, comprehension of cultural values, the formation of a worldview and mentality.

The socio-historical background of the formation of modern academic choral a cappella performance was analyzed on the example of the activities of leading academic choral groups of Ukraine and Belarus (the National Honored Academic Choir of Ukraine "Dumka", the Vyacheslav Palkin Academic Choir and the State Choir of the Belarusian Radio and Television). It has been revealed that the a cappella, the academic choral art, is an important component of the culture that functions as a "barometer" and the programming of cultural values in the modern space (reconsideration of the historical past, the establishment of a national mentality and self-awareness) in the definition of the socio-psychological "climate" of society.

It has been proven that the emancipation of musical genres in a special way influenced modern academic choral a cappella art and qualitatively changed it. On the examples of performance analysis of choral works a cappella V. Bibik and V. Muzhchyl, intonational difficulties were identified and the main directions of mastering the musical language of modern academic choral a cappella music as were discovered.

The newest qualities of modern choral a cappella music were formulated and their influence on concert-performing practice (transformation of modern performing style, innovative forms of performance presentation) was determined. The latest qualities of modern academic choral a cappella art are characterized by the following parameters: timbre characteristics; choral texture; instrumentalization of choral parties; receptions of theatricalization.

It was substantiated that the features of modern academic choral a cappella music contributed to the renewal and expansion of the performances of academic choral art a cappella, manifested in the tendency to transform the academic style and singing canons.

The innovative indications of academic choral a cappella art were identified: the synthesis of a complex of traditional techniques with innovative musical means of utterance; inclusion in the performance and production building of the choral composition of performance features; application of reception of a musical "frame", which in turn brings the academic choral art of a cappella to cinema; introduction to the choral composition of theatrical techniques.

The system of modern academic choral a cappella art was described as open, in a state of constant interaction with the environment, when a constant updating and exchange of new information is carried out.

Keywords: modern academic choral a cappella art, systemic music-performing phenomenon, structural modeling, genre typology, choral style, composing and performing practices of Ukraine and Belarus.

Підп. до друку 18.09.2019 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 3,33 Наклад 120 прим. Зам. № 18/092019

Друк ФОП Заночкин Д. Л., м. Харків, вул. Плеханівська, 16